

култура. Това се вижда не само от характера на четените сказки, получаваните вестници и списания, а и от книгите, които пълнеха библиотеките им. Вестниците бяха политически, а списанията предимно литературни и малко научни. Изобщо такъв беше характерът на нашата журналистика в ония времена. Сжщото беше и с библиотеките: книгите в тях бяха предимно с белетристично и малко с научно, специално или историческо съдържание.

Животът и дейността на читалищата се ръководеше и насочваше от читалищните настоятелства. Въ настоятелствата обикновено биваха избирани по-издигнати и по-дейни читалищни членове. Въ читалищната дейност нямаше плановърност. Имаше само обща насока, културно издигане на членове и общо на населението въ града и селото. Разбира се, че всяко читалище работеше само за себе, без връзка с другите. Само по-новите, слабите и лишените от опитност гледаха да използват опитността и работата на другите, които биха познавали, като общо им подражаваха.

Въ доосвободителната епоха, чрез културната си дейност читалищата спомагаха за народностно и политическо пробуждане на народа ни. Въ това отношение заслугите на читалищата сж колкото неоспорими, толкова голъми. Народните будители главно чрез читалищата можеха да изиграят своята историческа роля. Мъстните дейци работеха непосредствено, а голъмитъ ръководители — чрез книжнината. Оригиналите и преводни книжки, списанията и вестниците бяха сръдствата на голъмитъ дейци. Главните центрове на българската книжнина въ ония паметни исторически времена бяха: Смирна, Виена, Солунъ, Цариградъ, Браила и Пловдивъ. Това бяха главните огнища на българската просвета, наука и култура.

Следъ освободението темпото на читалищната дейност пона малъ. Най-живите и подготвени читалищни дейци — учителите станаха чиновници и се заеха съ уреждане и управление на новата държава. Замъстниците им бяха и по-слабо подготвени и по-неопитни. Тъкмо въ това време се почувствува голъма нужда отъ учители, не само защото мнозина отъ дотогавашните станаха чиновници, а и защото броятъ на училищата бързо растъше. Общественото внимание бѣше обърнато главно къмъ уреждане на държавата и на общините. Политиката погълна главно обществените грижи. И читалищната работа ослабна.

Презъ деветдесетте години на миналото столѣтие, когато се зараждаше учителското движение, проникнато отъ народнически идеи и носено отъ младенчески ентузиазъмъ, което движение по-късно се оформи въ учителски съюзъ, читалищниятъ животъ се раздвижи. Учителите прѣко и чрезъ дружествата подсилиха работата на читалищата. Но и въ това време читалищата живѣха и действуваха уединени, раздѣлени, безъ общо ръководство и планъ за работа.

Въ следосвободителната епоха имаше моменти, когато читалищата подпадаха подъ прѣкото влияние на политиката. Тогава се подемаха борби за надмощие въ читалищната управа. Така и тукъ се прояви нашето тѣсногърждство и раздорническата ни страсть, която е съпътствувала, съпътствува и сега нашия общественъ и политически животъ.

Най-крупниятъ фактъ въ живота на нашите читалища презъ следосвободителната епоха е образуването преди дведесетъ и петъ години на съюза имъ. Този фактъ е епохаленъ за живота и дѣлото на читалищата. Съюзътъ не само обедини сжществуващите читалища, а се зае